

УДК 37.018.264

DOI <https://doi.org/10.12958/1817-3764-2025-4-59-65>

Калінін Євген Михайлович,

здобувач третього освітньо-наукового рівня вищої освіти,

спеціальність 231 «Соціальна робота»

ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка»,

м. Полтава, Україна.

kalinineugen@gmail.com

<https://orcid.org/0009-0001-9451-2335>

Харченко Людмила Георгіївна,

кандидат педагогічних наук,

доцент кафедри соціальної педагогіки

ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка»,

м. Полтава, Україна.

lyudmula.kharchenko@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0002-4157-0216>

ОПТИМІЗАЦІЯ СОЦІАЛЬНОГО СУПРОВОДУ ДІТЕЙ-ВПО В ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

Внутрішньо переміщеною особою є громадянин України, іноземець або особа без громадянства, яка перебуває на території України на законних підставах та має право на постійне проживання в Україні, яку змусили залишити або покинути своє місце проживання в результаті або з метою уникнення негативних наслідків збройного конфлікту, тимчасової окупації, повсюдних проявів насильства, порушень прав людини та надзвичайних ситуацій природного чи техногенного характеру. Верховна Рада України постійно працює над посиленням захисту прав громадян під час війни, зокрема, над питанням набуття статусу дитини, що постраждала внаслідок воєнних дій та збройних конфліктів (Закон України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб», 2015).

Актуальність теми зумовлена глобальними викликами, пов'язаними з міграційними кризами, які торкаються багатьох країн світу, де освіта є ключовим інструментом інтеграції дітей у нове суспільство. Український досвід у цьому контексті має особливу цінність, оскільки є прикладом пошуку ефективних освітніх та соціальних рішень у надзвичайних умовах.

Світова спільнота дедалі більше усвідомлює важливість міждисциплінарного підходу до підтримки дітей, які пережили травматичний досвід, із залученням педагогів, психологів, соціальних працівників та громади. З огляду на це, дослідження оптимізації соціальної підтримки в закладах освіти має національне й міжнародне значення, сприяє формуванню системних підходів до захисту прав дитини на освіту, розвиток та соціальне забезпечення.

У сучасних умовах повномасштабної війни в Україні питання підтримки внутрішньо переміщених осіб (далі – ВПО), особливо дітей, які були змушені покинути свої домівки, виявляється дедалі актуальнішим. За даними міжнародних організацій та Міністерства освіти і науки України, сотні тисяч дітей є переміщеними особами, втративши звичне соціальне середовище, стабільність та доступ до якісної освіти. Заклади середньої освіти є місцем навчання, простором для соціалізації, психологічної адаптації та інтеграції таких дітей у нові громади. У цьому контексті соціальна підтримка дітей-ВПО має особливе значення, оскільки дає змогу своєчасно виявити та

задовольнити освітні, емоційні та соціальні потреби дитини. Саме тому оптимізація механізмів соціальної підтримки дітей є критично важливою для забезпечення повноцінного розвитку та безпечного освітнього середовища.

У теоретичному та практичному аспектах тема оптимізації соціальної підтримки дітей-ВПО охоплює низку проблем: від нормативно-правової бази до професійної підготовки фахівців та розробки ефективних моделей підтримки в освітньому середовищі. Зазначена проблема створює потребу в науковому осмисленні, систематизації та вдосконаленні підходів до соціальної підтримки в умовах нової соціальної реальності.

Окремі аспекти питання оптимізації соціального супроводу дітей-ВПО в закладах загальної середньої освіти досліджувала низка науковців. Зокрема, такі дослідники, як А. Шеремет, А. Руденок та Л. Бездітна, вивчали проблему адаптації дітей-ВПО з особливими освітніми й соціальними потребами в умовах нового середовища. Ученими здійснено науковий аналіз нормативно-правової бази, виокремлено ключові виклики та запропоновано практичні підходи (створення спеціальних класів, індивідуалізація навчання, психолого-педагогічний супровід, залучення педагогів, ІРЦ та батьків до процесу інтеграції дітей) (Шеремет, Руденок & Бездітна, 2024).

Науковці В. Суліцький та І. Пелюхня дослідили соціально-педагогічну роботу з дітьми внутрішньо переміщених сімей; окреслили нові психолого-педагогічні підходи, зокрема, в межах «міграційної педагогіки» – формування нового терміна й підходу, що відповідає викликам «дітей війни»; запропонували системний підхід до адаптації дітей-ВПО через соціально-педагогічну підтримку, акцентуючи на необхідності інноваційних практик у школі (Суліцький & Пелюхня, 2024).

Недостатня теоретична та практична розробленість проблеми спричинила необхідність її наукового аналізу та вибір теми дослідження – «Оптимізація соціального супроводу дітей-ВПО в закладах загальної середньої освіти».

Мета статті – обґрунтувати шляхи оптимізації соціального супроводу дітей – внутрішньо

переміщених осіб у закладах загальної середньої освіти.

У ХХІ столітті Україна опинилася в епіцентрі соціальних трансформацій, які мають глибокі наслідки для всіх сфер життя. Воєнні конфлікти, масштабні внутрішні переміщення населення та зростання кількості дітей-ВПО є викликом для щоденної практики закладів загальної середньої освіти. Дитина, яка змушена покинути свій дім, стикається з повсякденними труднощами, глибокими психоемоційними потрясіннями, втратою звичного соціального середовища, відчуттям небезпеки та тривоги. У цьому контексті школа є ключовим простором для соціальної стабілізації та підтримки.

Соціальна підтримка таких дітей – необхідна умова для забезпечення їх гармонійного розвитку, адаптації та інтеграції в нове середовище. Ефективність такої підтримки значно залежить від того, наскільки вона системна, персоналізована та міждисциплінарна. Соціальні служби, педагогічні колективи та шкільні психологи можуть діяти в межах фрагментарних стратегій, які не враховують усю глибину потреб дитини-ВПО. З огляду на це, є потреба в розробці та впровадженні оптимізованої моделі соціальної підтримки, яка враховує як особистісні, так і загальні фактори.

Ураховуючи вищезазначене, у межах теми дослідження проведемо комплексний аналіз напрацювань у сфері соціальної підтримки дітей-ВПО в закладах загальної середньої освіти, а також обґрунтуємо можливі шляхи її оптимізації з метою створення більш ефективної, чутливої та сталої системи підтримки.

Так, робота І. Мамчур висвітлює питання супроводу дітей із сімей у кризових умовах, до яких належать і ВПО-родини; окреслює травматичні впливи, типології сімей, напрями психологічної допомоги: налагодження взаємодії сім'я – дитина, розвиток стресостійкості, психокорекційну й психотерапевтичну підтримку, залучення фахівців у позашкільному середовищі; виокремлює три напрями роботи з дітьми, які виховуються сім'ями, що опинилися в складних життєвих обставинах:

1) діагностична, консультативна допомога дитині та її батькам із метою підвищення рівня прийняття дитини, безконфліктного

спілкування, вирішення емоційних проблем, розвиток просоціальної поведінки та розвиток умов для розвитку стресостійкості;

2) психокорекційна та розвивальна робота з дітьми, які мають високий рівень неприйняття батьками, авторитарний стиль виховання, мають високий рівень стресу, поведінкові розлади;

3) спеціалізована допомога психотерапевтів, невропатологів, психіатрів, які надають кваліфіковану медичну допомогу при посттравматичних стресових розладах, депресивних станах за межами закладу освіти (кризові соціальні, економічні, політичні явища безпосередньо впливають на функціонування сучасної української сім'ї та сприяють збільшенню кількості сімей, які на законодавчому рівні означені як «сім'ї, які опинилися у складних життєвих обставинах»; найбільш уразливою категорією в таких сім'ях є діти, які потребують кваліфікованої соціально-психологічної підтримки і допомоги) (Мамчур, 2023, с. 43).

Дослідниця О. Лішик у процесі наукового пошуку зазначає, що на сьогодні в Україні реалізовується низка програм із надання грантів ВПО на навчання. Це гранти Міжнародної організації з міграції, Європейського Союзу, Агентства США з міжнародного розвитку (USAID) тощо. Учена нагадує, що проблемами ВПО опікуються не лише органи державної влади України, а й різноманітні благодійні, релігійні, громадські організації. Починаючи з 2014 р. в країні відбуваються заходи з допомоги вимушеним переселенцям та військовим, у країні діє механізм соціального захисту ВПО, який ураховує і соціальний захист дітей-переселенців, проте він потребує щоденного вдосконалення та доопрацювання. Одним з аспектів соціального захисту ВПО є забезпечення права на освіту. Держава гарантує рівний доступ до освіти вимушеним переселенцям із Криму та Донбасу. Проте проблеми, які виникають при здобутті освіти ВПО, необхідно вирішувати спільними зусиллями як органів державної влади, так і соціальними та психологічними службами, а також закладами освіти (Лішик, 2018, с. 141).

Результати наукового пошуку дослідниці О. Лішик доводять, що забезпечення прав та потреб ВПО, зокрема дітей, має бути

пріоритетом як державної, так і громадської політики. У контексті теми оптимізації соціальної підтримки дітей-ВПО в закладах загальної середньої освіти особливої актуальності набуває необхідність комплексного підходу до вирішення проблем, пов'язаних з їх адаптацією, інтеграцією та навчанням. Соціальна підтримка дітей-ВПО може бути ефективнішою завдяки тісній взаємодії між державними структурами, закладами освіти, соціально-психологічними службами, а також громадськими й міжнародними організаціями, які активно підтримують цю категорію населення. Дійсні механізми соціального захисту, незважаючи на їх важливість, потребують постійного вдосконалення, адаптації до нових викликів та обставин.

Погоджуємося з висновками дослідниці стосовно того, що комплексний підхід має містити адміністративну чи фінансову підтримку, створення сприятливого освітнього середовища, формувати толерантне ставлення до дітей-ВПО, надавати психологічну допомогу, а також реалізувати індивідуалізовані програми соціальної підтримки. За умови координації дій усіх залучених учасників можна покращити інтеграцію дітей-ВПО в нове освітнє середовище.

Схожі погляди на проблему наукового пошуку мають науковці О. Мальцева та О. Заїка. Автори аргументують необхідність комплексного підходу такими заходами, як індивідуальна та групова психологічна допомога, підтримка родин, просвітницька робота з педагогами, взаємодія школи, соцслужб і медзакладів. Дослідниками зазначено, що соціально-психологічний супровід здійснюється на базі закладу загальної середньої освіти, тому він має бути направлений на адаптацію дітей, які були в зоні бойових дій, а найчастіше в процесі такого супроводу використовують такі інструменти:

1) консультування учнів, яке передбачає надання індивідуальної та групової консультативної допомоги (для зменшення впливу різних травматичних чинників використовується емпатійне слухання, яке допомагає знизити частину внутрішньої емоційної напруги);

2) психолого-педагогічне консультування батьків дітей, спрямоване на підвищення можливостей сімейної психокорекції та адаптаційних

здібностей батьків (консультації зосереджуються на збільшенні їх обізнаності щодо можливих змін у поведінці та психічному стані дитини);

3) психолого-педагогічне консультування та освітня робота з педагогічним колективом школи щодо підтримки дітей, які були в зоні збройного конфлікту (створення безпечного та дружнього середовища в закладі освіти).

Дослідники О. Мальцева та О. Заїка зазначають, що вищеокреслений процес передбачає використання різноманітних психокорекційних методик, як-от арттерапія, навчання технік релаксації та зняття м'язової напруги, психокорекційні вправи, соціально-психологічні тренінги, а також різні методи групової та індивідуальної арттерапевтичної корекції. Зокрема, фіксація травматичних переживань у формі малюнків, метафор або складених дитиною історій про себе дає змогу направити емоційну енергію в конструктивне русло, знизити її деструктивний потенціал та зробити ці переживання доступними для терапевтичного опрацювання свідомістю дитини. Усі ці складники системи не функціонують окремо, а постійно співпрацюють і впливають один на одного. Ефективна допомога дітям, які зазнали впливу воєнних дій, потребує соціально-психологічного супроводу, у межах якого реалізується комплексний підхід, який передбачає індивідуальне та групове консультування, підтримку родин, залучення фахівців з різних сфер і довгостроковий соціально-психологічний супровід. Підтримуємо науковців у фахових поглядах стосовно того, що такий підхід може сприяти поступовому відновленню емоційної стабільності та соціальної адаптації дитини, забезпечуючи створення сприятливих умов для її розвитку (Мальцева & Заїка, 2024).

Стаття науковця І. Хотенюка («Внутрішньо переміщені родини, які мають дітей з особливими освітніми потребами (ООП) як об'єкт соціально-психологічного аналізу») є важливим науковим джерелом для розуміння особливостей соціального супроводу дітей із числа внутрішньо переміщених осіб у закладах загальної середньої освіти, оскільки автор акцентує увагу саме на родинях-ВПО, які мають дітей з особливими освітніми потребами, як на вразливій та недостатньо дослідженій категорії, що потребує цілісного соціально-психологічного

аналізу та підтримки. Проведені автором анкетування внутрішньо переміщених родин, які мають дітей з особливими освітніми потребами, допомогли визначити такі проблеми:

1) забезпечення житлом (відсутність місця проживання – це основна проблема, яка виникла в результаті зміни місця проживання внутрішньо переміщених родин з дітьми з ООП);

2) побутові проблеми (батьки переймаються за фінансові проблеми, через які не можуть організувати повноцінну життєдіяльність своєї дитини);

3) емоційні проблеми (після пережитого деяким дітям дуже важко соціалізуватися; перешкодою є відсутність місць, де б вони могли провести час із задоволенням);

4) навчання (викликом для всіх родин стало прилаштування до нових умов існування, пошук закладів освіти, готових якісно організувати навчання дітей з ООП, налагодження корекційно-розвивальної роботи);

5) медичний супровід (доступ до медичних послуг – це друга за важливістю проблема для родин дітей з ООП з числа ВПО (терміновий незапланований виїзд з невідконтрольної території дуже часто призводив до того, що засоби особистого користування, як-от милиці, візочки тощо, залишалися в місцях постійного проживання, а для отримання нових, за державними програмами, потрібні відповідні документи, які теж не завжди наявні та потребують певного часу для їх поновлення).

Науковець І. Хотенюк, розглядаючи внутрішньо переміщені родини, які мають дітей з особливими освітніми потребами, як об'єкт соціально-психологічного супроводу, зазначає, що підтримка родин із дітьми з особливими потребами в умовах внутрішнього переміщення та воєнного стану в країні має враховувати всі її аспекти (соціальний, моральний, психологічний, педагогічний, медичний та матеріальний). Автор вважає, що зазначений феномен корисний для розробки ефективних підходів до психологічної підтримки та реабілітації родин дітей з особливими потребами, а також для розуміння впливу вимушеного переміщення на їхнє психічне здоров'я та добробут, а розуміння соціально-психологічних

аспектів може допомогти врахувати потреби переселенців, сприяти їхній адаптації та реабілітації, а також забезпечити ефективність програм у цій галузі (Хотенюк, 2024, с. 243–246).

Так, для оптимізації соціального супроводу дітей-ВПО в закладах загальної середньої освіти пропонуємо виокремити три основні напрями, які охоплюють ключові аспекти проблеми та дають змогу системно підійти до її вирішення:

1) *організаційний напрям* (удосконалення єдиної міжвідомчої моделі соціального супроводу, що координує дії педагогів, шкільних психологів, соціальних працівників, медичних фахівців та органів місцевої влади; формування чи вдосконалення команд супроводу в школах із чітким розподілом функцій (соціальний педагог, психолог, класний керівник, координатор із числа адміністрації; забезпечення (вдосконалення) нормативно-правової бази для впровадження комплексних програм підтримки дітей-ВПО; створення банків даних дітей-ВПО в межах закладів освіти для індивідуалізації підходів до кожної дитини (чи вдосконалення роботи за цим напрямом);

2) *психолого-педагогічний напрям* (упровадження психокорекційних програм для дітей-ВПО з використанням методик арттерапії, технік релаксації, ігротерапії, соціально-психологічних тренінгів; психолого-педагогічна просвіта для вчителів і батьків щодо особливостей поведінки, емоційних станів та потреб дітей, які пережили травматичний досвід; проведення індивідуального та групового консультування учнів і їхніх родин із метою розвитку адаптивних стратегій поведінки, зниження рівня тривожності та соціальної ізоляції; забезпечення інклюзивного освітнього середовища для дітей з особливими освітніми потребами серед ВПО, включно з корекційно-розвивальною підтримкою);

3) *соціально-гуманітарний напрям* (робота та впровадження індивідуалізованих

програм соціальної підтримки, які враховують особистісні потреби дитини, її родини та освітнє середовище; сприяння формуванню толерантного, інклюзивного мікроклімату в шкільних колективах через антидискримінаційні заходи, тренінги з емпатії та взаємоповаги; співпраця з громадськими та міжнародними організаціями для отримання матеріальної допомоги, грантів, проведення позашкільних програм для дітей-ВПО; проведення соціокультурних інтеграційних заходів (екскурсії, творчі майстерні, проєкти), що сприяють формуванню нових соціальних зв'язків).

Оптимізація соціального супроводу дітей-ВПО в закладах загальної середньої освіти можлива за умови вдосконалення чи впровадження комплексного, міждисциплінарного й багаторівневого підходу, який поєднує адміністративні та організаційні рішення, психолого-педагогічну підтримку і створення гуманістичного освітнього середовища. Такий підхід дасть змогу забезпечити адаптацію дітей-ВПО і сприятиме їх розвитку та інтеграції в нову соціальну реальність.

Висновки. Так, ефективна соціальна підтримка дітей-ВПО в закладах середньої освіти є обов'язком держави. Водночас запровадження чи вдосконалення комплексного, скоординованого й чутливого до потреб дитини підходу в закладах загальної середньої освіти дасть змогу забезпечити психологічну безпеку, емоційне благополуччя та успішне навчання дітей-ВПО. За умови тісної співпраці всіх зацікавлених сторін (школи, сім'ї, громади, державних та недержавних установ) можливо створити (покращити) стійку систему підтримки, яка зможе ефективніше реагувати на виклики сьогодення.

У подальших наукових працях планується розглянути практичний аспект соціального супроводу дітей-ВПО в закладах загальної середньої освіти.

Література

1. Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб : Закон України. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 1. Ст. 1. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1706-18#Text>
2. Лішик О. П. Соціальний захист внутрішньо переміщених осіб в контексті забезпечення права на освіту. *Ефективність державного управління*. 2018. № 56. С. 136–145. DOI: <https://doi.org/10.33990/2070-4011.56.2018.164402>

3. Мальцева О., Заїка О. Соціально-психологічний супровід дітей, які перебували в зоні збройного конфлікту. *Вісник Приазовського державного технічного університету. Серія: Гуманітарні науки*. 2024. Т. 1. № 12. URL: https://journals.uran.ua/vsgf_pstu/article/view/320429
4. Мамчур І. В. Соціально-психологічний супровід дітей із сімей, які опинилися у складних життєвих обставинах. *Наукові записки. Серія: Психологія*. 2023. № 1. С. 39–44. DOI: <https://doi.org/10.32782/cusu-psy-2023-1-5>
5. Суліцький В. В., Пелюхня І. М. Соціально-педагогічна робота з дітьми внутрішньо переміщених сімей. *The X International Scientific and Practical Conference «Scientific trends in the development of science and education» (Kyiv, May 24, 2024)*. Київ : Київський університет імені Бориса Грінченка, 2024. С. 172–177. URL: <https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/50097/>
6. Хотенюк І. Внутрішньо переміщені родини, які мають дітей з особливими освітніми потребами, як об'єкт соціально-психологічного аналізу. *Освіта осіб з особливими потребами: шляхи розбудови*. 2024. № 24. С. 237–248. DOI: <https://doi.org/10.33189/epsn.v1i24.251>
7. Шеремет А., Руденок А., Бездітна Л. Адаптація дітей ВПО з особливими освітніми та соціальними потребами в умовах нового середовища. *Психологія і педагогіка: методика та проблеми практичного застосування*. 2024. № 4. С. 275–282. DOI: <https://doi.org/10.31891/PT-2024-4-26>

References

1. Zakon Ukrainy «Pro zabezpechennia prav i svobod vnutrishno peremishchenykh osib» [Law of Ukraine «On Ensuring the Rights and Freedoms of Internally Displaced Persons»]. (2015). *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy – Official Bulletin of the Verkhovna Rada of Ukraine*, № 1, St. 1. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1706-18#Text> [in Ukrainian].
2. Lishyk, O. P. (2018). Sotsialnyi zakhyst vnutrishno peremishchenykh osib v konteksti zabezpechennia prava na osvitu [Social protection of internally displaced persons in the context of ensuring the right to education]. *Efektivnist derzhavnoho upravlinnia – Public Administration Efficiency*, (56), 136–145. DOI: <https://doi.org/10.33990/2070-4011.56.2018.164402> [in Ukrainian].
3. Maltseva, O., & Zaika, O. (2024). Sotsialno-psykholohichniy suprovod ditei, yaki perebuvaly v zoni zbroinoho konfliktu [Socio-psychological support for children who stayed in the armed conflict zone]. *Visnyk Pryazovskoho derzhavnoho tekhnichnoho universytetu. Serii: Humanitarni nauky – Bulletin of the Pryazovskyi State Technical University. Series: Humanitarian Sciences*, 1(12). Retrieved from https://journals.uran.ua/vsgf_pstu/article/view/320429 [in Ukrainian].
4. Mamchur, I. V. (2023). Sotsialno-psykholohichniy suprovod ditei iz simei, yaki opynylisia u skladnykh zhyttievnykh obstavynakh [Socio-psychological support for children from families in difficult life circumstances]. *Naukovi zapysky. Serii: Psykholohiia – Scientific Notes. Series: Psychology*, (1), 39–44. DOI: <https://doi.org/10.32782/cusu-psy-2023-1-5> [in Ukrainian].
5. Sulitskyi, V. V., & Peliukhnia, I. M. (2024). Sotsialno-pedahohichna robota z ditmy vnutrishno peremishchenykh simei [Socio-pedagogical work with children from internally displaced families]. In *The X International Scientific and Practical Conference «Scientific trends in the development of science and education» (Kyiv, May 24, 2024)*. (pp. 172–177). Kyiv: Kyivskiy universytet imeni Borysa Hrinchenka. Retrieved from <https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/50097/> [in Ukrainian].
6. Khoteniuk, I. (2024). Vnutrishno peremishcheni rodyny, yaki maiut ditei z osoblyvymy osvithnyimi potrebamy, yak obiekt sotsialno-psykholohichnoho analizu [Internally displaced families with children with special educational needs as an object of socio-psychological analysis]. *Osvita osib z osoblyvymy potrebamy: shliakhy rozbudovy – Education of Persons with Special Needs: Ways of Development*, (24), 237–248. DOI: <https://doi.org/10.33189/epsn.v1i24.251> [in Ukrainian].
7. Sheremet, A., Rudenok, A., & Bezdytna, L. (2024). Adaptatsiia ditei VPO z osoblyvymy osvithnyimi ta sotsialnymy potrebamy v umovakh novoho seredovyshecha [Adaptation of IDP children with special educational and social needs in a new environment]. *Psykhologhiia i pedahohika: metodyka ta problemy praktychnoho zastosuvannia – Psychology and Pedagogy: Methods and Issues of Practical Application*, (4), 275–282. DOI: <https://doi.org/10.31891/PT-2024-4-26> [in Ukrainian].

Калінін Є. М., Харченко Л. Г. Оптимізація соціального супроводу дітей-ВПО в закладах загальної середньої освіти

У статті для оптимізація соціального супроводу дітей-ВПО в закладах загальної середньої освіти запропоновано виокремити три основні напрями, які охоплюють ключові аспекти проблеми та дають змогу системно підійти до її вирішення: 1) організаційний напрям (удосконалення єдиної міжвідомчої моделі соціального

супроводу, що координує дії педагогів, шкільних психологів, соціальних працівників, медичних фахівців та органів місцевої влади; формування чи вдосконалення команд супроводу в школах із чітким розподілом функцій (соціальний педагог, психолог, класний керівник, координатор із числа адміністрації; забезпечення (вдосконалення) нормативно-правової бази для впровадження комплексних програм підтримки дітей-ВПО; створення банків даних дітей-ВПО в межах закладів освіти для індивідуалізації підходів до кожної дитини (чи вдосконалення роботи за даним напрямком); 2) психолого-педагогічний напрям (упровадження психокорекційних програм для дітей-ВПО з використанням методик арттерапії, технік релаксації, ігротерапії, соціально-психологічних тренінгів; психолого-педагогічна просвіта для вчителів і батьків щодо особливостей поведінки, емоційних станів та потреб дітей, які пережили травматичний досвід; проведення індивідуального та групового консультування учнів і їх родин із метою розвитку адаптивних стратегій поведінки, зниження рівня тривожності та соціальної ізоляції; забезпечення інклюзивного освітнього середовища для дітей з особливими освітніми потребами серед ВПО, включно з корекційно-розвивальною підтримкою); 3) соціально-гуманітарний напрям (розробка та впровадження індивідуалізованих програм соціальної підтримки, які враховують особистісні потреби дитини, її родини та освітнє середовище; сприяння формуванню толерантного, інклюзивного мікроклімату в шкільних колективах через антидискримінаційні заходи, тренінги з емпатії та взаємоповаги; співпраця з громадськими та міжнародними організаціями для отримання матеріальної допомоги, грантів, проведення позашкільних програм для дітей-ВПО; проведення соціокультурних інтеграційних заходів (екскурсії, творчі майстерні, проекти), що сприяють формуванню нових соціальних зв'язків). Зазначено, що за умови тісної співпраці всіх зацікавлених сторін можливо створити (покращити) стійку систему підтримки, яка зможе ефективніше реагувати на виклики сьогодення.

Ключові слова: діти-ВПО, оптимізація, соціальний супровід, заклади загальної середньої освіти, освіта.

Kalinin Ye. M., Kharchenko L. H. Optimization of social support for IDP children in general secondary education institutions

The article proposes to highlight three main areas for optimizing social support for IDP children in secondary education institutions, which cover key aspects of the problem and allow for a systematic approach to its solution: 1) organizational direction (improvement of a single interdepartmental model of social support that coordinates the actions of teachers, school psychologists, social workers, medical specialists and local authorities; formation or improvement of support teams in schools with a clear division of functions (social educator, psychologist, class teacher, coordinator from among the administration; provision (improvement) of a regulatory and legal framework for the implementation of comprehensive programs to support IDP children; creation of data banks for IDP children within educational institutions to individualize approaches to each child (or improve work in this area); 2) psychological and pedagogical direction (implementation of psychocorrectional programs for IDP children using art therapy techniques, relaxation techniques, play therapy, social and psychological trainings; psychological and pedagogical education for teachers and parents regarding the behavioral characteristics, emotional states, and needs of children who have experienced traumatic experiences; conducting individual and group counseling for students and their families to develop adaptive behavioral strategies, reduce anxiety and social isolation; ensuring an inclusive educational environment for children with special educational needs among IDPs, including corrective and developmental support); 3) socio-humanitarian direction (development and implementation of individualized social support programs that take into account the personal needs of the child, his/her family, and the educational environment; promoting the formation of a tolerant, inclusive microclimate in school groups through anti-discrimination measures, empathy and mutual respect training; cooperation with public and international organizations to obtain material assistance, grants, and conduct after-school programs for IDP children; conducting socio-cultural integration events (excursions, creative workshops, projects) that contribute to the formation of new social ties). It is noted that with close cooperation of all stakeholders, it is possible to create (improve) a sustainable support system that can respond more effectively to today's challenges.

Key words: IDP children, optimization, social support, general secondary education institutions, education.

Стаття надійшла до редакції 15.10.2025 р.

Прийнято до друку 21.11.2025 р.

Опубліковано 19.12.2025 р.

